

Forum socijalna demokratija
Vizije i opcije za JIE

15

Da li se EU i Balkan međusobno udaljavaju?¹

Björn Kühne²

¹ Ovakv članak se uveličkog mjeri temelji na diskusiji održanoj u kontekstu duge konferencije koje je organizirala fondacija Friedrich Ebert u Berlinu u aprilu (juna 2009. godine).

² Bivši šef kabineta Pakta za stabilnost i Jugoslovske Evrope (Bjorn.Kuehne@frai.de).

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

*Šta predstavlja socijaldemokratija u svetu globalizacije danas?
Šta predstavlja socijalna demokratija?*

*Da li je zainteresovanost građana za politiku još uvek prisutna u dovoljnoj
meri? Da li je moguće ponovo je probuditi?*

*Koje konkretne politike su se pokazale kao moguće za realizaciju?
Koliko su one bile uspešne?*

*Ova i ostala pitanja su značajna u svim delovima sveta. Serijom publikacija
„Forum Socijalna demokratija – vizije i opcije za jugoistočnu Evropu“ Fondacija
Fridrih Ebert želi da pruži svoj doprinos raspravi o tim temama u jugoistočnoj
Evropi. Publikacije prati internet forum (www.forum-socijal-democracy.org).
Pozivamo sve čitaoce da se aktivno uključe u ove rasprave.*

Friedrich Ebert Stiftung

Predstavništvo Beograd
Dositejeva 51
11 000 Beograd
Srbija

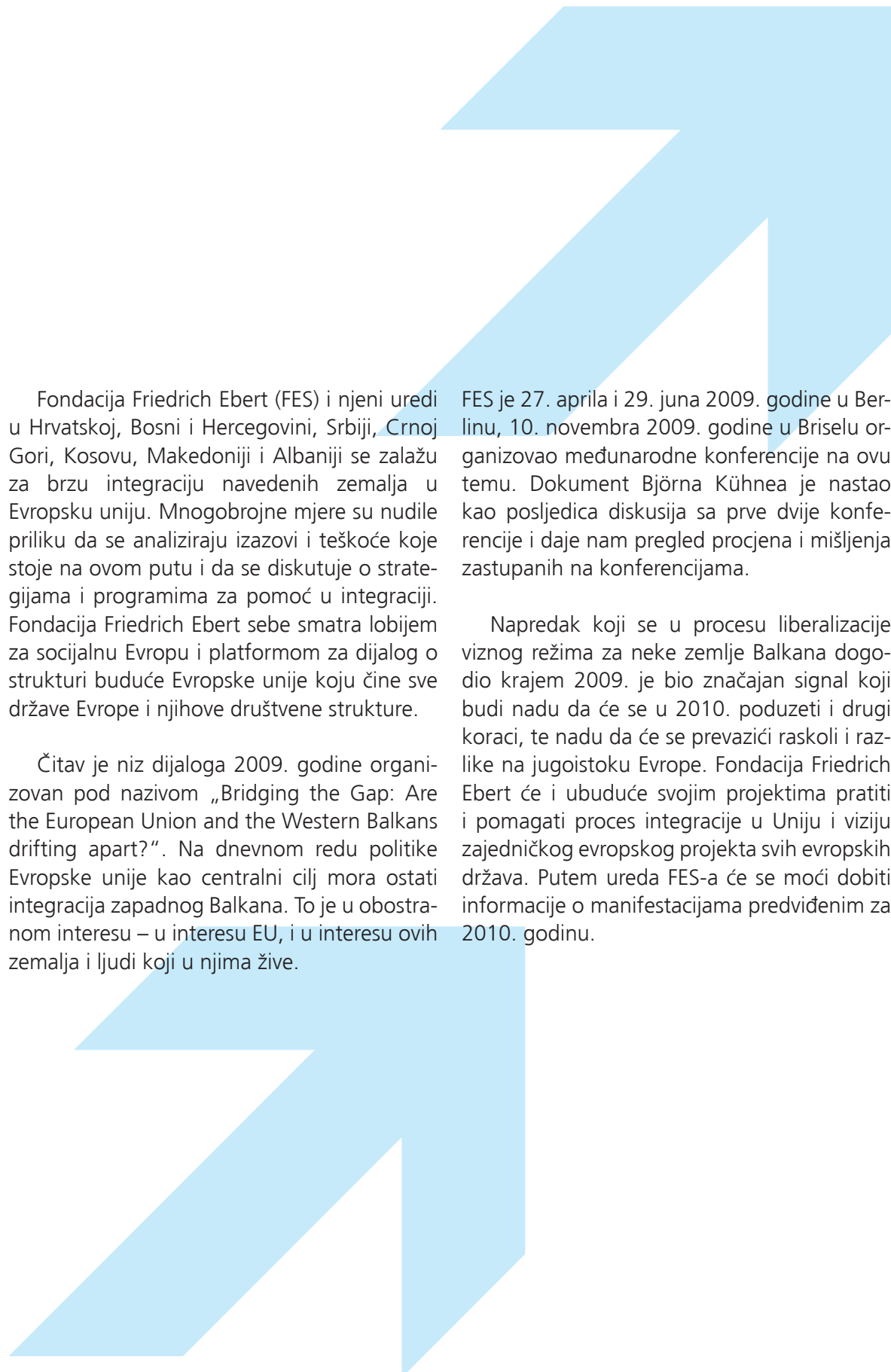
Friedrich Ebert Stiftung

Predstavništvo Sarajevo
Sumbula Avde 7
71 000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Friedrich Ebert Stiftung

Predstavništvo Zagreb
Praska 8
10 000 Zagreb
Hrvatska

- *Tekst je objavljen i na makedonskom, albanskom i bugarskom jeziku*
- *Sve tekstove možete pronaći na internetu www.fes.rs*

Fondacija Friedrich Ebert (FES) i njeni uredi u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori, Kosovu, Makedoniji i Albaniji se zalažu za brzu integraciju navedenih zemalja u Evropsku uniju. Mnogobrojne mjere su nudile priliku da se analiziraju izazovi i teškoće koje stoje na ovom putu i da se diskutuje o strategijama i programima za pomoć u integraciji. Fondacija Friedrich Ebert sebe smatra lobijem za socijalnu Evropu i platformom za dijalog o strukturi buduće Evropske unije koju čine sve države Evrope i njihove društvene strukture.

Čitav je niz dijaloga 2009. godine organizovan pod nazivom „Bridging the Gap: Are the European Union and the Western Balkans drifting apart?“. Na dnevnom redu politike Evropske unije kao centralni cilj mora ostati integracija zapadnog Balkana. To je u obostranom interesu – u interesu EU, i u interesu ovih zemalja i ljudi koji u njima žive.

FES je 27. aprila i 29. juna 2009. godine u Berlinu, 10. novembra 2009. godine u Briselu organizovao međunarodne konferencije na ovu temu. Dokument Björna Kühnea je nastao kao posljedica diskusija sa prve dvije konferencije i daje nam pregled procjena i mišljenja zastupanih na konferencijama.

Napredak koji se u procesu liberalizacije viznog režima za neke zemlje Balkana dogodio krajem 2009. je bio značajan signal koji budi nadu da će se u 2010. poduzeti i drugi koraci, te nadu da će se prevazići raskoli i razlike na jugoistoku Evrope. Fondacija Friedrich Ebert će i ubuduće svojim projektima pratiti i pomagati proces integracije u Uniju i viziju zajedničkog evropskog projekta svih evropskih država. Putem ureda FES-a će se moći dobiti informacije o manifestacijama predviđenim za 2010. godinu.

Da li se EU i Balkan međusobno udaljavaju?³

- Malo pažnje se u EU posvećuje a ograničeno je i znanje o tome da na Jugoistočnu Evropu negativno utječe činjenica da za tu regiju perspektiva integracije u EU postaje sve manje ostvariva. S druge strane, u Jugoistočnoj Evropi se malo zna o tome koliko se ozbiljan unutarnji diskurs vodi u EU;
- To je očiti primjer zakona spojenih posuda – čim u Jugoistočnoj Evropi uhvati maha percepcija da perspektiva proširenja postaje manje ostvariva, spremnost da se preduzmu presudni a teški reformski procesi nestaje a time se gubi i utjecaj EU na zbivanja u regiji;
- U interesu Evropske unije je da stabilizira Jugoistočnu Evropu te se, stoga, proces proširenja ne bi smio smatrati nekakvim dobrotvornim činom Unije. Rasprava se ne bi trebala voditi oko cijene proširenja, već oko cijene neproširenja;
- Glavno usko grlo proširenja predstavlja ograničeni napredak na Zapadnom Balkanu. Ipak, mada ne treba zanemariti činjenicu da je EU oslabila kao pokretački faktor, to se ne smije koristiti ni kao alibi za zanemarivanje činjenice da mnoge vlade u Jugoistočnoj Evropi ne uspijevaju preduzeti ključne reforme u svojim zemljama.

Stupanje na snagu Lisabonskog ugovora 1. decembra 2009. godine pozdravljeno je kao prekretnica u Evropskoj uniji, kojom su okončane gotovo deceniju duge rasprave a Unija postavljena na čvršću institucionalnu osnovu. A kada se radi o proširenju Unije na Jugoistočnu Evropu, Komisija koja je bila na odlasku „progurala“ je značajne odluke u posljednjim mjesecima svog mandata, što može donijeti pozitivan poticaj cijelom procesu.

Ipak, sve smo više svjedoci kako se diskurs o proširenju unutar EU i očekivanja u Jugoistočnoj Evropi međusobno udaljavaju.

Zamor od proširenja, kako među vladama država članica, tako i među stanovništvom unutar EU, prevladavao je još i prije sadašnje ekonomske krize, mada je danas u porastu sa rastom zabrinutosti birača u mnogim zemljama članicama EU, što za posljedicu ima i opću nelagodu u pogledu projekta Evropskih integracija u cjelini.

S druge strane, u Jugoistočnoj Evropi, utjecaj finansijske i ekonomske krize utječe na to da

bude još potrebnije „svjetlo na kraju tunela“, kako bi se osiguralo da proces reformi ostane na pravom kolosijeku.

Ova dva aspekta su rijetko međusobno povezana: u EU se malo pažnje posvećuje, a ograničeno je i znanje o tome da na Jugoistočnu Evropu negativno utječe činjenica da za tu regiju perspektiva integracije u EU postaje sve manje ostvariva. S druge strane, u Jugoistočnoj Evropi se malo zna o tome koliko se ozbiljan unutarnji diskurs vodi u EU.

Povezivanje smjera u kojem se kreće dominantni diskurs u EU i diskurs koji prevladava u Jugoistočnoj Evropi od najveće je važnosti, posebno s obzirom na neusklađenost očekivanja, sa jedne strane, i očigledne nevoljkosti, sa druge. To je očiti primjer zakona spojenih posuda – čim u Jugoistočnoj Evropi uhvati maha percepcija da perspektiva proširenja postaje manje ostvariva, spremnost da se preduzmu presudni a teški reformski procesi nestaje a s time se gubi i utjecaj EU na zbivanja u regiji.

³ Ovaj članak se u velikoj mjeri temelji na diskusiji održanoj u kontekstu dvije konferencije koje je organizirala Fondacija Friedrich Ebert u Berlinu u aprilu i junu 2009. godine.

⁴ Bivši šef kabineta Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope (Bjoern.Kuehne@gmail.com).

Interna debata u EU

Čak i sa Lisabonskim ugovorom, bit će potrebno izvjesno vrijeme da se on tumači i primjenjuje prije no što se postigne stvarna izvjesnost o tome kako će Unija stvarno izgledati – i u kakvu će se Uniju zemlje Zapadnog Balkana pridružiti.

Pa gdje smo onda mi sada po pitanju proširenja? Važi li i dalje takozvani „obnovljeni konsenzus o proširenju“ iz decembra 2006. godine? Nakon negativnog rezultata referenduma u Francuskoj i Holandiji, EU se na najvišem nivou dogovorila da održi proces proširenja, naglašavajući pritom uslovljavanje i napredak postignut u svakoj pojedinačnoj zemlji, ali i kapacitet EU da se proširi. Iako kritičari ovog „obnovljenog konsenzusa“ često kažu da on ne ide dovoljno daleko, on je ipak omogućio Evropskoj komisiji da nastavi sa procesom, i to tempom koji je od tada više ovisio o napretku reformi u Jugoistočnoj Evropi, nego od procesa odlučivanja u EU. Sa sadašnjim stanjem napretka, kapacitet apsorpcije EU o kojem se toliko govori, nije se zasad morao provjeravati a neće se – izuzev u slučaju Hrvatske – provjeravati ni u bliskoj budućnosti.

Naglasak na uslovljavanju je u međuvremenu uveliko izmijenio proces proširenja. Kako je Hrvatska bila prva koja je iskusila tu novu veću kontrolu: „nema kredita, sve se plaća gotovinom“, odnosno, zakoni se moraju usvojiti i provoditi prije no što se mogu nastaviti pregovori u određenom poglavlju. Usto, postavljanje kriterija primjenjuje se kao uslov za otvaranje i zatvaranje svakog poglavlja. Tim je proces postao puno transparentniji, ali se otvara i mogućnost blokade od strane pojedinih zemalja članica EU ili čak samo zbog proceduralnih odugovlačenja. Ali, što je još važnije, ovaj sistem kriterija sprječava zemlju da uđe u EU prije nego što je za to stvarno spremna. O tome treba više obavještavati javnost kako bi se odgovorilo na njenu zabrinutost da bi se mogla ponoviti iskustva sa Bugarskom i Rumunijom koje su u EU ušle prije vremena.

S druge strane, u interesu Evropske unije je da stabilizira Jugoistočnu Evropu pa se proces proširenja ne bi smio smatrati nekakvim dobrotvornim činom Unije. Rasprava se ne bi trebala voditi oko cijene proširenja, već oko cijene neproširenja. EU sebi naprosto ne može priuštiti da napravi pauzu u procesu proširenja. Sukobi iz 1990-ih, čiji je rezultat bio veliki broj izbjeglica i potreba da se u regiju pošalju vojne snage, pokazali su kakav je efekat nestabilnosti u neposrednom susjedstvu EU. Od tada je stabilnost Jugoistočne Evrope bila ključni interes EU, što je rezultiralo osnivanjem Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope i pokretanje Procesu stabilizacije i pridruživanja.

Evropska perspektiva – perspektiva da se postane država članica EU nakon što se ispune preduслови – od tada je bila instrument da se to postigne. Povlačenje te perspektive – čak i samo njeno guranje u daleku budućnost a da se zemlje u međuvremenu ne angažiraju na reformama – dovelo bi do osjećaja frustracija ko proevropskih snaga u regiji a krije u sebi i potencijal da oživi bilateralne sporove, destabilizira potencijalno krhku regiju i utječe na vjerodostojnost EU kao aktera na međunarodnoj sceni. Jednostavna „analiza koristi i troškova“ stoga bi dovela do spoznaje da bi pauza u procesu proširenja vrlo brzo postala „skuplja“ od nastavljanja putem proširenja, posebno s obzirom na postojeće vremenske okvire. Čak i u okolnostima trenutne finansijske krize daljnje proširenje predstavlja manje rizičan put. Ako bi se zemlje koje su već u velikoj mjeri povezane sa EU ostavile izvan Unije, to ne bi spriječilo njihovo eventualno urušavanje a efekte toga bi osjetila i EU. Proces proširenja je, stoga, snažan instrument za održavanje reformskog procesa na pravom kolosijeku, što ide u prilog EU.

Problem leži u činjenici da je, za EU, proces proširenja tek jedno od brojnih gorućih pitanja kojima se mora baviti: od finansijskih propisa, energetske politike, klimatskih promjena, institucionalnih pitanja, itd. Ovi problemi su i od presudne važnosti za zemlje Jugoistočne Evrope te bi njihovo rješavanje, nadati se, ojačalo i EU u cjelini a bilo bi i u interesu svake od

zemalja koja će u budućnosti ući u EU.

No, u odnosu na vrijeme neposredno nakon sukoba koji su doveli do uspostave Pakta za stabilnost i Procesu stabilizacije i pridruživanja 1999. godine i na Solunskom samitu 2003. godine, politička pozornost a, shodno tome, predanost počinju da blijede. Od Soluna 2003. godine, razočaranje na obje strane raste, dok je uzajamno povjerenje u kontinuiranom opadanju. Politike EU nisu više tako učinkovite u poticanju reformi, koje su potom izgubile zamah u cijeloj regiji. Mape puta se katkad čine kao prilično virtualan odgovor na realnost na terenu. Česte pozive na održavanje Solunskog samita II treba, stoga, uzeti s oprezom. S obzirom na trenutnu političku klimu, nerealno je očekivati da bi on donio išta više od mlake potvrde obaveza preuzetih 2003. godine.

Razlozi za to mogu se naći u političkom procesu, ali i u tome kako Jugoistočnu Evropu vidi javnost u zemljama članicama EU, kao i u tome šta misle o ulasku zemalja te regije u EU. Uvjeriti javnost u zemljama članicama EU u nužnost davanja podrške perspektivi proširenja Jugoistočne Evrope tu je od ključne važnosti, mada nasuprot njoj stoje duboko usadene predrasude. Nadalje, utjecaj finansijske i ekonomske krize dodatno je umanjio podršku proširenju u mnogim zemljama članicama EU. Stoga utoliko više iznenađuje da se pozitivne poruke o proširenju, kao što su izvještaji Evropske komisije objavljeni u januaru 2009. o pozitivnom efektu proširenja iz 2004. na ekonomsku klimu u EU, rijetko upućuju javnosti. I stoga je najčešći rezultat sve veći protekcionizam i nacionalizam u mnogim zemljama članicama EU kao i ograničena opredijeljenost za Evropski projekat u cjelini, umjesto nastojanja da se birači uvjere kako je podrška perspektivi proširenja u interesu same EU.

Razvoj događaja u Jugoistočnoj Evropi

Srbija je u maju 2008. godine pokazala da se izbori mogu dobiti igranjem na EU kartu, što je rezultiralo uspostavom Vlade koja je sklonija da sa EU ima jednu pozitivnu interak-

ciju, nešto što je bio slučaj sa vladom koja je bila više nacionalistički usmjerena. Iako to nije nužno rezultiralo time da Srbija dobije vladu spremnu da jednostavno slijedi međunarodno vodstvo na osjetljivim pitanjima kao što je Kosovo, sa sigurnošću se može pretpostaviti da bi interakcija s vladom koja bi bila više nacionalistički nastrojena bila daleko teža.

S druge strane, izborima u Makedoniji 2008. godine, nakon odluke NATO-a da ne primi ovu zemlju u članstvo zajedno sa Albanijom i Hrvatskom, prethodila je izborna kampanja usmjerena na nacionalna pitanja, te je tadašnja Vlada pobijedila na prilično nacionalističkoj platformi. Percepcija je bila da Makedonija ne može ništa očekivati od međunarodne zajednice.

U takvom kontekstu, EU i NATO brzo gube privlačnost u očima političara Jugoistočne Evrope ako je ne mogu koristiti kao pozitivan faktor u osvajanju sljedećih izbora. U regijama gdje proširenje EU ne predstavlja perspektivu u bližoj ili srednjoročnoj budućnosti, dvije „obojene revolucije“ – u Ukrajini i Gruziji – već su vraćene na početak, ili su barem zapale u nevolje. Desi li se da perspektiva proširenja u Jugoistočnoj Evropi izbljedi – ili makar postane previše daleka – isti je scenarij moguć i u toj regiji. Rezultat bi bio da će EU izgubiti utjecaj u momentu kada integritet Bosne i Hercegovine, kao i Kosova, još uvijek nisu potpuno riješeni.

Zastoj u odnosima između Slovenije i Hrvatske, koje su, čini se, našle zajednički dogovoreno rješenje, zasad je tek prvi u nizu sukoba koji će, u godinama koje dolaze, potresati proces proširenja Zapadnog Balkana. Mada je važno da ne postane strana umiješana u te sporove, EU će morati definirati svoju ulogu, ukoliko ne želi i dalje gubiti vjerodostojnost i utjecaj.

EU se mora zapitati zašto uslovljavanje više ne djeluje na isti način kao što je djelovalo u prethodnim rundama proširenja i kao što je, uglavnom, djelovalo i na Zapadnom Balkanu posljednjih deset godina. Danas se često čini da poticaji nisu dovoljno jaki da bi se vlade navele da donose teške reformske odluke. Re

forme gube zamah a nedostatak administrativnih kapaciteta za rješavanje ključnih pitanja koja se odnose na pomirenje, multietničnost, vladavinu prava, i slično, za posljedicu ima zaustavljanje reformskih procesa. Rezultat je da glavno usko grlo proširenja predstavljaju ograničeni napredak na Zapadnom Balkanu. Ipak, mada ne treba zanemariti činjenicu da je EU kao pokretački faktor oslabila, to se ne smije koristiti kao alibi za zanemarivanje činjenice da mnoge vlade u Jugoistočnoj Evropi ne uspijevaju preduzeti ključne reforme u svojim zemljama.

Ali, zašto je oštrica uslovljavanja otupjela? Kontradiktorne poruke koje dolaze iz EU i zemalja članica EU ne dovode do klime u kojoj će uslovljavanje uroditi plodom. Ako je percepcija da EU stalno pooštrava kriterije za proširenje, samo da bi se taj proces odgodio, vjerodostojnost EU će time biti ugrožena. Vjerodostojnosti EU šteti i ako pojedine države članice koriste taj proces radi promocije vlastitih interesa. A kad god se od zemalja Zapadnog Balkana traži da riješe svoje bilateralne sporove, treba imati na umu da su u mnoge od tih sporova uključene i zemlje članice EU. Isključivo usmjerenje na solidarnost EU može lako donijeti štetu međunarodnoj poziciji EU.

Kako popuniti prazninu?

Crna Gora je podnijela zahtjev za članstvo i Evropsko vijeće ga je prosljedilo Komisiji na provjeru, što je nedavno učinjeno i sa zahtjevom Albanije; Srbija je podnijela zahtjev za članstvo u EU u decembru 2009. godine; Makedonija je dobila zeleno svjetlo da započne pregovore s Komisijom, ali sada Grčka blokira njen dalji napredak, dok se u BiH rasprava o zatvaranju OHR-a smatra prvim korakom ka „normalnosti“, prije nego što se može raspravljati o članstvu u EU.

Može li se, sa ovom „lavinom“ zahtjeva, reagirati na uobičajeni način kako inače to radi EU? Zar sadašnja situacija ne zahtijeva od EU da primjeni snažniji pristup? Ili uobičajeni pristup zapravo ima bolje izgleda za uspjeh, jer drži proces na uobičajenom kolosijeku,

umjesto da ga diže na politički nivo, gdje je spremnost za donošenje odluka o proširenju trenutno ograničena?

Pristupanje Evropskoj uniji je, u najboljem slučaju, dug proces. Kad je u pitanju većina zemalja Jugoistočne Evrope – izuzimajući jedino Hrvatsku – ovaj proces će trajati još najmanje pet do deset godina. S jedne strane, to znači da EU još uvijek ima vremena da se pripremi za tu sljedeću rundu proširenja. Sa druge, perspektiva mora ostati stvarna kako bi se održao zamah reformi u regiji i povećala vjerodostojnost i utjecaj EU. Vlade Jugoistočne Evrope trebaju imati nešto za pokazati kad u njihovim zemljama dođe do sljedećeg izbornog kruga.

Najbolji primjeri za to su mape puta za liberalizaciju viznog režima. Kad je ponuđeno slobodno putovanje u EU, potrebne reforme su provedene u relativno kratkom roku u nekoliko zemalja, pri čemu je Makedonija bila u vodstvu, a slijedile su je Srbija i Crna Gora, dok Albanija i Bosna i Hercegovina nisu obavile sav posao. Ovo je slučaj u kojem su kriteriji i uslovljavanje imali izuzetno dobar efekat.

Mada je vjerovatno teško naći mnogo drugih područja koja imaju tako direktan utjecaj na svakodnevni život ljudi, kao što je to slučaj sa liberalizacijom viznog režima, vrijedi pokušati utvrditi ta druga područja u kojima bi ovaj pristup mogao funkcionirati. S obzirom na činjenicu da su vrata članstva u EU za mnoge prilično daleko, treba ponuditi korake koje bi valjalo preduzeti u međuvremenu, uz dovoljno poticaja s obzirom na četverogodišnje izborne cikluse u pojedinačnim zemljama.

Iz perspektive EU, to je važno kako bi se osiguralo da se povuče granica između zamora javnosti od EU i Evropskog projekta generalno – za što je jasan pokazatelj nizak odziv na ljetosnim izborima za Evropski parlament – i zamora od proširenja. Ako je percepcija javnosti stalno u nesuglasju sa politikama EU, to je pitanje koje izaziva ozbiljnu zabrinutost.

A što se tiče proširenja, treba naći odgovor na zabrinutost da to leži u korijenu svih izazova koje sobom nosi globalizacija. Skepticizam odražava jednu dublju slabost ci-

jelog projekta Evropskih integracija. To je, naravno, i pitanje koje se tiče odnosa sa javnošću, ali javno mnijenje je dvosmjerni proces i vlade i političke elite igraju važnu ulogu u formiranju javnog mnijenja. Učestala instrumentalizacija EU i Brisela, kao žrtvenog jarca kad god treba donijeti teške odluke, šteti Evropskom projektu u cjelini.

Općenito gledano, debata o proširenju na Zapadni Balkan nije debata o granicama EU i suštinska pitanja proširenja ne tiču se kapaciteta ili velikog tereta za EU. Dva bi pitanja mogla predstavljati izazov: strah javnosti da bi se Zapadni Balkan mogao pridružiti EU a da prethodno nije učinkovito ispunio postavljene kriterije, zbog čega je zadržavanje principa uslovljavanja od velike važnosti kako bi se osigurala podrška javnosti u zemljama članicama EU; institucionalna dimenzija: prihvatanje šest-sedam novih članica koje bi imale svoje predstavnike u Evropskom vijeću, komesara Evropske komisije i nekoliko članova u Evropskom parlamentu, znatno će izmijeniti odnos snaga unutar EU (na štetu većih država članica EU), te dalje opteretiti kapacitet Unije u pogledu donošenja odluka – čak i sa Lisabonskim režimom na snazi. Usto, veće regionalne jedinice u zemljama članicama EU, npr. Bavarska i Lombardija, bit će gubitnice na nivou Evropske unije, jer nisu zastupljene na nivou EU, dok će znatno manje zemlje, poput Crne Gore, biti zastupljene. Mada taj disbalans oduvijek postoji, on će se dodatno povećavati sa prihvatanjem sve više i više malih zemalja.

Svako ko se tokom protekle decenije bavio politikom proširenja EU na Jugoistočnu Evropu čuo je onaj stari vic kako se EU pretvara da želi da se Jugoistočna Evropa pridruži Uniji, a da se građani Jugoistočne Evrope pretvaraju da uvode reforme u cilju ispunjenja postavljenih kriterija. To se sada promijenilo. Danas sve više čujemo poruke o gubitku povjerenja u sam proces na obje strane, što bi nas trebalo zabrinuti.

Dosadašnja izdanja „Vizije i opcije za jugoistočnu Evropu“ možete pronaći na www.fes.rs

1.	Uticaj Evropske Unije na evropski socijalni model i socijalnu koheziju Lothar Witte – Dr.Heinrich Sassenfeld
2.	Nova politička ekonomija evropskog(ih) socijalnog(ih) modela Patrick Diamond
3.	Evropski privredni i socijalni model – geografska karta različitih interesa Marius Busemeyer, Christian Kellermann, Alexander Petring, Andrej Stuchlik
4.	Socijaldemokratski program nakon proširenja Evropske unije Christoph Zöpel
5.	Mađarski nemiri – simptom centralno evropske krize Michael Ehrke
6.	Socijalna pravda za 21. stoleće grupa autora
7.	Prema revidiranome evropskom socijalnom modelu Anthony Giddens
8.	Evropa regiona Grupa autora
9.	Između starih recepata i novih izazova: Evropska levica mora da se preorijentiše Ernst Hilebrand
10.	Dobitnici novoga Evropskog ugovora Jo Leinen
11.	Fleksigurnost na evropskim tržištima rada – tanka linija između fleksibilnosti i socijalne sigurnosti Inge Kaufman, Aleksandar Švan
12.	Finansijska kriza i reakcije – šta se do sada dešavalo Pet pristupa u potrazi za rezultatom Erik Helajner
13.	Od finansijske krize do prekretnice Kako se američka “sub-prime” kriza pretvorila u svetsku krizu koja će promeniti svetsku ekonomiju Žak Sapir
14.	Globalna kriza na periferiji Evrope Pogled iz Centralne i Jugoistočne Evrope grupa autora

